

Vlado KAMBOVSKI*

KONCEPT VLADAVINE PRAVA PRED IZAZOVIMA GLOBALIZACIJE I DIGITALNE ERE

Sažetak: Demokratija, vladavina prava i poštovanje univerzalnih ljudskih sloboda i prava savremena je trijada na kojoj se naslanja vladajući model nacionalne države na početku novog milenijuma. Kao kompozit elemenata koji su i sami relativno neodređeni, ona ne daje apriorne odgovore na otvoreno pitanje da li, i pod kojim okolnostima, u svetu dinamičnih promena određena država i njen pravni sistem idu u susret postulatima čije ostvarivanje potvrđuje njihov značaj kategoričkih imperativa. Predmet ove rasprave ja razmatranje sadržaja i domašaja koncepta vladavine prava u svetlu dinamičnih društvenih promena izazvanih procesom globalizacije, digitalizacije i naučnotehnoškog razvoja savremene civilizacije. Ona polazi od pretpostavke da je prevaziđena konfuzija između pojma vladavine prava i pojma pravne države, na shvatanju da je prvi pojam širi i obuhvata: potčinjenost svih nosilaca državnih i javnih funkcija, građana i pravnih lica zakonu i njihova odgovornost pred zakonom; legitimnost zakona koja je izraz ideje pravde, poštovanja prirodnih ljudskih sloboda i prava i pravne sigurnosti; pravičnost i efektivnost primene zakona; i brze pravde koju primenjuju kompetentne, etički integralne i nezavisne sudske i druge institucije.

Savremena učenja o pravu, pod uticajem jusnaturalizma pod kojim je stvorena i prava umna zajednica metafizike prava i pozitivnog prava pojavom Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i kasnijim dokumentima o ljudskim pravima, otvorile su novi pristup posmatranju budućnosti prava i krucijalnog pitanja da li će ono imati funkciju jednog od najefektivnijih sredstava društva u suočavanju sa zahtevima njegovog humanog i održivog razvoja. Danas je veoma teško da se prognozira budućnost prava, koja je zavisna od budućnosti savremenog društva, čija predviđanja uključuju različita, čak i katastrofična scenarija, ali je nesporno da na dostignutom nivou globalizacije više nije održiva Vestfalska koncepcija o ekskluzivnoj nadležnosti države da propisuje pravne norme koje će se primenjivati na njenoj teritoriji. Supremacija međunarodnih normi u sve šira pravna područja postaje činjenica koja upozorava i na druge konsekvencije neosmišljenog napuštanja nacionalnog okvira: pluralitet izvora prava, legitimnost normi koje se usvajaju na međunarodnom nivou, kao i sve izraženije dvojstvo državnih zakona i samoregulatornih pravila koje propisuju samostalne međunarodne i nacionalne agencije i u odnosu na koje uloga države je svedena ne na regulatornu, već na supervizorsku funkciju.

Razvoj digitalnih tehnologija i drugih naučnotehnoških dostignuća, koje u globalizovanom poretku pretvaraju fizičke državne granice u pravi anahronizam, takođe utiče na

* Makedonska akademija nauka i umetnosti

koncept vladavine prava, jer je očito da današnje pravo nije pripremljeno da odgovori na pitanje u kojoj meri sve te promene doprinose unapređivanju koncepta ljudskih sloboda i prava. Razvoj veštačke inteligencije ide ispred iznalaženja racionalnih pravnih rešenja za njeno korišćenje, tako da danas sve češće postavljeno pitanje — da li će roboti zameniti pravnike i sudije više ne pripada naučnoj fantastici, kod sve šire korišćenih automatizovanih postupaka primene prava, čak i odmeravanja kazne u sudskom postupku itd. To bi *in fine* značilo da društvom ne vlada pravo, već roboti, što može da predstavlja najozbiljnije upozorenje o mogućim stranputicama razvoja savremenog društva.

Zadržavanje antropocentričnih i humanih perspektiva njegove budućnosti, determinisane apsolutnim idejama o ljudskom dostojanstvu i prirodnim slobodama i pravima i idejom pravde, nalaže racionalno osmišljavanje koncepta vladavine prava i njegovo postavljanje u konzistentne nacionalne i globalne okvire kao vrhunsko pozitivnopravno načelo.